

Catedra de istoria medicinei și de sănătate publică a I.M.F. din Tg. Mureș (cond.: prof. I. Spielmann, candidat în științe medicale)

CONCEPȚIA DESPRE LUME A LUI KNÖPFLER VILMOS

I. Spielmann, I. Vizer

Apariția concepției darwiniste a provocat o adevărată revoluție în domeniul științelor naturii. După anul 1870, ideile evoluționiste au pătruns și în țara noastră. Ciocnirea dintre adepții și adversarii lor a fost și la noi ascuțită și pasionată, ca de altfel în toată Europa.

Printre primii adepți și propagatori ai darwinismului trebuie să amintim alături de *Pavel Vasici*, *Mentovics Ferenc* și *Julius Römer* și pe medicul și naturalistul din Tîrgu Mureș, *Knöpfler Vilmos*.

Cercetătorii care s-au ocupat de *Knöpfler* au reliefat în primul rînd rolul pe care acesta l-a avut în reorganizarea spitalului din Tîrgu Mureș. Activitatea de popularizare științifică, ideile materialiste și evoluționiste ale lui *Knöpfler* au fost trecute pe un plan cu totul secundar.

Knöpfler Vilmos s-a născut la 10 oct. 1815, în comuna Baița (azi regiunea Hunedoara). Studiile medicale le-a început la Viena și le-a terminat la Pesta, obținînd în același timp diplomă de chirurg, de mamoș și oculist. După terminarea studiilor face două călătorii, la scurt interval de timp, aproape în toate țările din Europa centrală și occidentală. În cursul acestor călătorii el și-a consacrat activitatea îmbogățirii cunoștințelor medicale și studierii celor mai moderne spitale din occident. Însemnările, rămase în manuscris, despre spitalele din Paris, Londra, Bruxelles, Berlin și Viena ilustrează spiritul de observație și simțul critic al lui *Knöpfler*. În cursul călătoriilor de studii din occident, el are ocazia să cunoască și filozofia pozitivistă a lui *Auguste Comte* care a exercitat o influență considerabilă asupra concepției despre lume din lucrările lui de tinerețe.

Knöpfler își începe activitatea medicală la Zlatna. Apoi este numit „fizicuș” al județelor Zarand și Hunedoara. Participă activ la revoluția burghezo-democratică din 1848. După înfrîngerea acesteia, îl întîlnim din nou la Zlatna. În anul 1850 este numit medic-șef al județului Mureș. Aici își va deslășura activitatea pînă la 28 sept. 1882 cînd moare. În afară de postul de „fizicuș” județean, a fost director de spital. Activitatea lui în domeniul organizării medicale își atinge apogeul în anul 1882, cînd la inițiativa sa, se înființează în Tg. Mureș spitalul de stat reorganizat, cu 150 de paturi, foarte modern pentru vremea aceea.

La Tîrgu Mureș *Knöpfler* are legături de strînsă prietenie cu filozoful materialist *Mentovics Ferenc*. Amîndoi organizează în iarna anului 1866—67 o serie de conferințe de popularizare științifică, însoțite de experiențe ilustrative, pentru tinerii din Tg. Mureș. Conferințele ținute în sala Bibliotecii Teleki au fost audiate de 173 de persoane.

Activitatea obștească a lui *Knöpfler* a contribuit la urbanizarea Tg. Mureșului, care pe atunci avea un puternic caracter de oraș de cîmpie. El participă la întîlnirea Casei de economii din Tg. Mureș, a Asociației pompierilor voluntari, urgencează luarea unor măsuri urbanistice etc. Reprezintă orașul Tg. Mureș în 3 legislații. Lui *Knöpfler* i s-a acordat rang nobiliar. Ca delegat al ministerului de interne din Ungaria, a fost trimis în România. La București a studiat măsurile veterinare luate de guvernul român pentru

combaterea peștei bovine. Din nenorocire, raportul în legătură cu această problemă, nu a fost descoperit pînă astăzi.

Merită să fie subliniată îndeosebi activitatea depusă de *Knöpfler* ca popularizator în domeniul științelor naturii. În mare parte el și-a ținut conferințele la ședințele generale ale Asociației medicilor și naturaliștilor maghiari. În anul 1863 ține o comunicare intitulată „Științele naturii și viața practică”. În anul 1872 prezintă lucrarea „Viața și omul”. În discursul rostit la ședința generală ce a avut loc la Tg. Mureș în 1864, și în cuvîntarea de deschidere a ședinței ce s-a ținut în localitatea Vilcele în anul 1875, *Knöpfler* trece în revistă cele mai recente căceriri ale științelor naturii. Aceste conferințe au fost publicate. De asemenea au fost tipărite și cele două conferințe de popularizare ținute la Biblioteca Teleki („Unele probleme de astronomie” și „Unele probleme de fiziologie”), sub titlul „Două conferințe de popularizare științifică”, precum și lucrarea intitulată „Scurtă schiță a înființării și dezvoltării spitalului de stat din Tg. Mureș”.

Ca semn de recunoștință pentru activitatea sa științifică și obștească, Consiliul sanitar central, Asociația medicilor și Cercul medicilor din Budapesta, Societatea maghiară de științe naturii și geologie, Societatea de zoologie și botanică din Viena, Societatea naturalistă Sachsen-Alteneberg din Sibiu precum și alte societăți îl aleg membru ordinar sau corespondent.

Ideea care revine neconținut de-a lungul lucrărilor lui *Knöpfler Vilmos* este aceea că știința își poate îndeplini menirea socială numai dacă rezultatele ei sînt aplicate în întregime în viață. „Știința rămîne literă moartă și aridă, dacă nu slujește binele public” (1) — scrie *Knöpfler*.

El disprețuiește și numește „avar spiritual” pe omul de știință care nu se străduiește ca prin cunoștințele lui să slujească societatea. Consideră că menirea adevărată a științei este aceea de a fecunda „tagma meșteșugarilor” și de a subjugă forțele naturii — „aceste sclave ciclopice imblinzite” —, de a învăța oamenii cum să folosească aburii, lumina soarelui și celelalte forțe ale naturii în scopuri industriale. Tocmai de aceea consideră principal ca imposibilă știința ruptă de realitate. Cercetătorul naturalist trebuie să tindă ca prin activitatea lui să contribuie la „aplanarea într-o măsură cît mai mare a contradicțiilor stridente ce există între știință și viața practică” (2). *Knöpfler* pretinde de la savanții epocii sale să și publice imediat rezultatele științifice și să le aplice în viața practică. În ciuda idealismului concepțiilor sale sociale, el știe și subliniază faptul că din punctul de vedere al dezvoltării societății „bunastarea materială este primul deziderat al ridicării națiunilor”.

Knöpfler Vilmos acordă o importanță exagerată rolului științelor naturii în dezvoltarea societății. Influențat de *Comte* el spune că științele naturii singure sînt capabile să schimbe profilul societății. El nu a înțeles că științele numai reflectă și deservesc dezvoltarea forțelor de producție ale societății stagnînd și desfigurîndu-se dacă acestea sînt încălușate de relații de producție perimate.

Cu toate acestea optimismul său idealist în ceea ce privește rolul științelor ca factor de dezvoltare a societății se situează la un nivel superior față de concepțiile antiprogresiste și iraționaliste din epoca sa. În numele științelor naturii, *Knöpfler* declară război „obscurantismului osificat, fanatismului și ideilor trufașe ale vechii filozofii”.

Democratismul concepțiilor sale este ilustrat de repetata revendicare pe care o formulează, potrivit căreia toate păturile poporului trebuie să beneficieze de rezultatele științelor. „Știința poate să aibă efecte rodnice asupra omenirii și să o ferească, numai atunci cînd crește împreună cu tot poporul. ca pătura în care copacii cresc în același ritm” (3) (sublinierea noastră).

Ca idealist, *Knöpfler* crede că și în țara noastră înflorirea științelor naturii va atrage după sine și schimbarea relațiilor sociale. El salută cu însuflețire

declinul feudalismului înrobitor, în care „unii oameni păreau a se fi născut ca să poruncească, în timp ce cei mai mulți numai pentru a se supune orbește și inconștient, ceea ce a făcut ca clasa poruncitoare să-i folosească ducându-i de hături în propriile sale scopuri, nu ca oameni, ci ca pe o mașină” (4).

Dind dovadă de miopia caracteristică propriei sale clase, *Knöpfler* salută în relațiile burgheze ce se dezvoltau orînduirea socială perfectă, „epoca științelor naturii și a industriei”. El îndeamnă pe oamenii de știință din țară să promoveze prin activitatea lor bunăstarea materială a societății, să fie în același timp „cercetători științifici” și „cetățeni activi”. Industria și comerțul pot înflori numai prin contribuția lor, deoarece savantul — scrie *Knöpfler* — are îndatoriri atât internaționale, cât și patriotice. Fiind un membru al marii familii a savanților, omul de știință colaborează cu cercetătorii din celelalte țări la înflorirea specialității sale, dar în calitate sa de „unul din cei mai buni cetățeni”, are îndatorirea să lucreze și pentru propășirea patriei. „Să creăm și noi o știință a naturii pentru trebuințele gospodărești, pentru nevoile agriculturii și pentru propășirea vieții obștești” (5) — iată concluzia finală a concepției sale.

Concepția lui *Knöpfler* despre rolul științelor în dezvoltarea societății se manifestă și în vederile sale despre medicină. El nu se mulțumește cu tratamentul bolilor, ci vede mai departe, reclamînd din partea statului o activitate care să asigure posibilitățile prevenirii îmbolnăvirilor. „Este mai ușor să preîntîmpini bolile, decît să le vindeci” (6) — subliniază el.

Profilaxia organizată de stat este chemată să promoveze înmulțirea poporului, „care și altminteri este puțin numeros și cu puteri sleite”, ferindu-l de boli epidemice și de alte acțiuni pustiitoare ale mediului.

Knöpfler cunoaște bine relațiile existente în satele din Transilvania. El știe că numărul medicilor era foarte departe de necesitățile reale. Acest criteriu îl călăuzește atunci cînd condamnă cu asprime învățămîntul medical din vremea sa, care se străduia să formeze exclusiv oameni de specialitate. *Knöpfler* știe de asemenea că această metoda de calificare a oamenilor de specialitate duce nu o dată la formarea aceluia tip de cercetători cu orizont limitat care „călăresc pe unele teme preferate”, pierzînd din vedere ceea ce este esențial.

Convîngerile sale democratice rezultă și din modul cum analizează această problemă. În numele intereselor publice, dar înainte de toate făcîndu-se exponentul situației igienico-sanitare înapoiate de la sate, el formulează revendicarea de a se califica „*medici cu o pregătire practică multilaterală*, care chiar dacă dispun de cunoștințe teoretice mai reduse, să poată fi trimiși în număr suficient să lucreze nu numai în orașe, ci și în comunele locuite de oameni săraci” (7). (Sublinierea noastră.)

Knöpfler critică în repetate rînduri guvernul pentru faptul că nu antrenează medicii în rezolvarea efectivă a problemei igienico-sanitare. El condamnă faptul că salariul medicilor de județ și din mediul rural este scăzut. De asemenea ridică obiecția că selecționarea medicilor oficiali nu se face pe baza capacității lor, ci potrivit întîmplării, prin „voturi oarbe”.

Ca prim pas în organizarea efectivă a sănătății publice el arată că este necesară elaborarea unei legi fundamentale practice și eficiente, care spre deosebire de cele existente pînă atunci „să nu sporească doar litera moartă a legiuirilor incapabile să contribuie la îmbunătățirea stărilor igienico-sanitare atât de precare din țară” (8).

Fără îndoială că în ideile sociale ale lui *Knöpfler Vilmos* și în concepția sa care reclama urbanizarea și industrializarea se reflectă necesitățile societății transilvănene din acea epocă.

Societatea transilvăneană din a două jumătate al sec. al XIX-lea se caracterizează prin faptul că, deși dezvoltarea relațiilor capitaliste începuse, totuși mai dămuiau încă puternice resturi feudale. Pactul dualist din 1867, încheiat între cercurile conducătoare

industriale și maghiare, a creat o situație privilegiată pe piața Transilvaniei pentru produsele industriei austriace și cele agricole ale aristocrației maghiare. Acest fapt a împiedicat într-o mare măsură dezvoltarea relațiilor capitaliste.

Toluși în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea dezvoltarea capitalismului se accelerează. Piața internă crește, dezvoltându-se în același timp metalurgia și industria minieră, carboniferă și salină, reprezentând în marea ei majoritate interese ale capitalului străin. Trebuie să precizăm însă că forma dominantă în industrie continua să rămână mica producție de mărfuri.

Această situație specială își imprimă pecetea și pe structura de clasă a societății din Transilvania. După eliberarea iobagilor, a crescut numărul proletarilor și semiproletarilor, intensificându-se de asemenea procesul de diferențiere socială a țărănimii. Cea mai numeroasă pătură continua să rămână însă la orașe mica burghezie. Păturile mici burgheze, nemulțumite din cauza situației monopoliste a cercurilor dominante austriace și maghiare, luptă pentru dezvoltarea mai liberă a industriei și comerțului. Interesele lor se reflectă și în concepția medicului de la Tîrgu Mureș.

Ideile sociale ale lui *Knöpfler Vilmos* au fost puternic influențate de pozitivismul lui *Comte*. După cum am amintit, *Knöpfler*, ca idealist, așteaptă transformarea radicală a societății numai din partea științelor naturii. El nu vede rolul social al proletariatului în dezvoltare. În mod cu totul utopist speră că prin activitatea de culturalizare sistematică a muncitorilor din fabrici se va reuși să se intensifice producția și să se realizeze astfel bunăstarea generală. Aceasta este indiscutabil o concepție idealistă, neștiințifică.

Dar în același timp democratismul, năzuința sinceră a concepției sale care preconizează ca știința să fie pusă în slujba vieții practice și a progresului social, ca și poziția sa critică față de relațiile igienico-sanitare ale epocii — constituie o latură progresistă a ideilor lui sociale.

Merită să fie subliniată în mod pozitiv atitudinea sa în ceea ce privește educația fetelor pe baze noi. În vremea aceea analfabetismul reprezenta în Transilvania o proporție de aproape 70%, fiind și mai ridicat în rândurile femeilor. Chiar în familiile burgheze femeile absolvente a patru clase gimnaziale erau o raritate. *Knöpfler* a condamnat educația ce se dădea atunci fetelor, aceasta rezumându-se doar la însușirea unor „cunoștințe care imprimum o spoială exterioară arătoasă” și la deprinderea muzicii sau învățarea limbilor. El a revendicat o educație practică, bazată pe cunoștințe din domeniul științelor naturii.

II.

În centrul activității de popularizare a științelor naturii, desfășurată de *Knöpfler*, stă concepția evoluționistă. „Evoluția — spune el — iată cuvîntul fermecat, capabil să explice toate enigmaticele care ne inconjoară” (9). Încă în conferințele de popularizare ținute la Biblioteca Teleki, el analizează în spirit evoluționist problemele de astronomie și fiziologie. Prima luare de poziție fermă și deschisă în favoarea darwinismului o găsim însă în conferința „Viața și omul” ținută în 1872, la ședința generală a Asociației medicilor și naturaliştilor maghiari, ce a avut loc la Arad.

În această lucrare concentrată, străbătută însă în același timp de elan poetic, *Knöpfler* explică dezvoltarea întregii lumi, „continuitatea vieții organice și a creațiilor ei”, în spiritul concepției darwiniste despre lupta pentru existență și selecția naturală. Este demn de remarcat că în această lucrare el adoptă nu numai ideile lui *Darwin*, ci și ale discipolului materialist al acestuia — *Haeckel*.

Luarea de poziție alături de *Darwin* și *Haeckel* are o deosebită semnificație filozofică, deoarece se știe că concepția burgheză dominantă în acel timp respingea evoluționismul, din cauza aspectelor lui materialiste și ateiste.

Adversitatea idealismului și a religiei față de evoluționism este justificată deoarece evoluționismul lui *Darwin*, așa cum a arătat *Lenin*, a pus capăt concepției neștiințifice potrivit căreia animalele și plantele ar fi „create de Dumnezeu” imuabile și nelegate între ele prin nimic, situând pentru prima oară biologia pe baze solide. În legătură cu ideile lui *Haeckel*, tot *Lenin* a spus că furtuna pe care au stîrnit-o, a scos în mod convingător în relief spiritul de partid al filozofiei.

În ideile naturaliste ale lui *Knöpfler* apar cu vigoare elementele materialiste ale concepției sale despre lume. Dar trebuie să adăugăm că la fel ca materialistii spontani, nici el nu este consecvent. În lucrările sale de tinerțe, *Knöpfler*, fiind influențat de pozitivismul lui *Comte*, s-a opus oricărei filozofii. El subliniază că înseși științele naturii, sînt singura filozofie pozitivă. Într-un mod evident filistin, face concesii spiritului mic burghez, încercînd ca, pe lîngă adevărul științific, să asigure un loc și religiei, — „adevărurilor inimii”. El are o atitudine rezervată față de „orgoliul exagerat” al științelor naturii. Această poziție tinde în fond spre îngustarea limitelor cunoașterii și constituie o concesie făcută agnosticismului. În lucrările sale de maturitate *Knöpfler* depășește însă aceste teze idealiste ale concepției sale despre lume. În orientarea sa spre materialism un rol de seamă l-a avut, fără îndoială, influența filozofică a lui *Mentovics Ferenc*. La problema fundamentală a filozofiei el dă un răspuns materialist. Stigmatizează vitalismul. Dar, la sfîrșitul unor scrieri ale sale, străbătute de un indiscutabil spirit materialist, apare ca un apendice, asemenea unui „deus ex machina”, recunoașterea „forței creatoare primordiale”

Inconsecvența filozofică a lui *Knöpfler* ne face să ne gîndim la caracterizarea pe care a făcut-o *Lenin* despre *Haeckel*. Și *Knöpfler* dorește să țină cont de prejudecățile filistine predominante împotriva materialismului, dar tendința lui conciliantă reliefează și mai puternic „spiritul general al cărții lui, imposibilitatea de a extirpa materialismul istorico-naturalist, incompatibilitatea lui cu întreaga filozofie și teologie profesorală oficială.” (10).

Knöpfler Vilmos pornește de la recunoașterea lumii materiale a cărei existență e obiectivă. „Ceea ce percepem noi cu organele noastre de simț este adevărat, și nici o pseudofilozofie, nici o îndoială, nici o concepție nu poate să ne răpească acest adevăr” — subliniază el. (11).

Această poziție înseamnă o împotrivire fățișă față de toate formele idealismului subiectiv. Recunoașterea lumii materiale obiective care există independent de conștiința noastră este strîns legată de sublinierea faptului că procesele materiale ale universului sînt determinate „de cauzalitate, necesitate și legitate”.

La fel ca orice materialist, *Knöpfler* recunoaște că unitatea lumii constă în materialitatea ei. Materia este infinită în spațiu. „Materia este aceeași în tot universul, ca aici pe pămînt... alături materia cît și forțele care activează în ea sînt infinite” (12). *Knöpfler* vede de asemenea și infinitatea în timp a materiei. Nenumăratele stele și planete din univers au apărut datorită gravitației, atracției, mișcării și fricțiunii. „Ele s-au născut de la început din materia nemuritoare, potrivit legilor imuabile ale naturii”. (13). Procesul de transformare și schimbare nu este nici azi terminat. În univers se nasc mereu noi planete și stele, deoarece natura „nu cunoaște trecut și viitor”, ci „acționează numai în prezentul etern” în toate gradele schimbării și „în această viață și mișcare eternă se reflectă trecutul veșnic și viitorul veșnic al întregii ei ființe și al întregii ei vieți”. (14).

În ciuda stîngăciei redactării, *Knöpfler* recunoaște, în concordanță cu teza fundamentală a materialismului filozofic, că nimic nu este veșnic, decît materia eternă, infinită, unitară în tot universul și inseparabilă de mișcarea universală și veșnică. El numește mișcarea „viața adevărată” a materiei. Aceasta are drept rezultat evoluția. *Knöpfler* urmărește consecvent dezvoltarea materiei în toată natura organică și anorganică. „Întreg universul se rotește în circulația

veșnică a dezvoltării... toate ființele vizibile, perceptibile, cognoscibile și suspectabile, de la om pînă la protozoare, de la animale și plante pînă la celulă, de la cristăl pînă la moleculă, de la soare la cometă, de la structura sistemului solar pînă la nebuloase, se nasc și cresc în tot cosmosul, potrivit unor legi imuabile și veșnice, pentru a constitui baza unor noi existențe". (15).

Această concepție este fără îndoială evoluționistă, chiar dacă nu ajunge la înțelegerea dialectică a ideii de evoluție.

Vorbind însă despre apariția compușilor organici, *Knöpfler* subliniază ca aceștia s-au format „independent” din materia anorganică, fără intervenția unei forțe vitale misterioase. El se opune concepției virchowiene, predominantă în timpul acela, potrivit căreia celulele se pot naște numai din celule. De-a lungul evoluției — scrie el — celula s-a format din „plasma” organică. Astăzi nu vedem acest proces, deoarece în epoca apariției vieții, în „epoca creatoare” au existat alte condiții decît cele de azi, și tocmai de aceea s-au putut manifesta alte proprietăți ale materiei. În cursul filogeniei însă, celula s-a născut din „plasma organică” nediferențiată ca structură. Speciile de plante și de animale existente azi s-au dezvoltat din forme mai simple, în cursul luptei pentru existență și al procesului de adaptare.

Rezultă așadar că *Knöpfler* adoptă în problema originii vieții punctul de vedere al lui *Haeckel*. Ca și savantul german, și el crede că formele vii mai simple decît celula pot fi descoperite în monere. În această problemă și *Knöpfler* a făcut deci aceeași greșeală ca *Haeckel*, dar fără îndoială că meritul amîndurora este acela de a se fi apropiat în spirit materialist de problema apariției vieții, chiar dacă nu au putut-o soluționa în mod satisfăcător.

Knöpfler expune și legea biogenetică a lui *Haeckel*. El dovedește minuțios că ființele vii, în cursul evoluției embrionare străbat în proprietățile lor principale și într-o formă prescurtată, același drum pe care l-au urmat în cursul filogeniei.

Knöpfler expune problema originii omului în spiritul ideilor evoluționismului lui Darwin. El consideră că omul este una din verigile evoluției lumii vii. „Cercetările recente referitoare la originea omului — scrie *Knöpfler* — înglobează omul împreună cu toate însușirile lui fizice și psihice, în legile generale ale originii materiei organice... descoperind acele condiții datorită cărora el este în corelație atît cu ființele epocilor mai vechi, cît și cu speciile de animale care populează azi pămîntul”. (16).

La fel ca *Darwin* și *Engels*, *Knöpfler* consideră că ridicarea în două picioare prin eliberarea mînilor a constituit un factor important în apariția omului și în dezvoltarea creierului. Evident că el nu vede rolul muncii în procesul apariției omului, dar constată în mod judicios că munca omului are repercusiuni asupra naturii, transformînd flora și pentru existență.

Knöpfler nu numai că a luat poziție ferma în favoarea evoluționismului darwinist, dar i-a combătut cu ardoare pe adversarii acestei concepții. Pe anti-darwiniști îi numește „ochii de cirtă ai ignoranței”, dușmani de totdeauna ai științei. Adversarii darwinismului — subliniază el — sînt ignoranți și dăunători” căci ignorantă naște trufia mai des decît știința, adică *oamenii neștiutori și nu cei care știu mai multe lucruri afirmă categoric că știința nu va putea niciodată lămuri cutare sau cutare problemă*”. (17) (sublinierea noastră).

Aceasta este o poziție ferma nu numai împotriva adversarilor progresului, ci și împotriva agnosticismului.

Cînd e vorba de elucidarea problemelor evoluției, argumentarea lui *Knöpfler* prinde aripă. El își însușește ideea temerară că viața este posibilă nu numai pe planeta noastră, pe Pămînt. După toate probabilitățile — afirmă el —, viața există în diferite faze de dezvoltare pe nenumăratele planete și stele din univers. Indiscutabil că și afirmația

„în cenușa trecutului și a prezentului, mocnesc germeni viitorului” (18) este o idee dialectică.

Evident că *Knöpfler Vilmos* nu a îmbogățit cu teze noi concepția evoluționistă. Meritul său incontestabil este acela de a fi propagat această concepție. Alături de *Pavel Vasici, Julius Römmer* și *Parádi Kálmán*, el se numără printre primii adepți ai lui *Haeckel* în Transilvania. Dacă prietenul său *Mentovics Ferenc* a fost mai consecvent în ceea ce privește materialismul filozofic, în schimb *Knöpfler* a mers mai departe în ceea ce privește adoptarea ideilor evoluționiste.

Knöpfler Vilmos se apropie în spirit materialist de problema originii conștiinței. El consideră că gândirea este o activitate a creierului. Creierul este focarul întregului sistem nervos, și prin el avem conștiința, cu el gândim, simțim și voim, având astfel posibilitatea să receptăm impresiile senzațiilor noastre și să executăm mișcări voluntare.” (19).

Knöpfler subliniază de asemenea că pentru știință constituie încă azi un secret modul în care acționează materia în aceste fenomene nervoase adăugând că secretul acesta este de aceeași natură ca și al electricității, fața de care fenomenele nervoase prezintă multe asemănări.

Adoptînd o poziție materialist-senzualistă, *Knöpfler* accentuează că nu există idei innăscute, că „toate ideile noastre se dezvoltă din arsenalul experiențelor cîștigate” (20). — dar din punct de vedere biologic moștenim o capacitate de dobîndire a experienței, care poate fi considerabil îmbogățită pe calea educației.

În ideile lui *Knöpfler* despre determinarea materială a proceselor de conștiință găsim uneori aspecte vulgare. El acceptă fără spirit critic părerea eronată a lui *Moleschott*, după care, dacă alimentele nu conțin o cantitate suficientă de „lipide fosforice”, activitatea sistemului nervos diminuează și în consecință „fără fosfor nu există gândire”. Aceasta este o concesie făcută materialismului vulgar, de aceeași factură ca și o altă părere, potrivit căreia cercetătorii naturaliști vor izbuti să reducă, mai devreme sau mai târziu, toate formele de existență ale materiei la o „singură materie”, la o „singură forță principală”.

Una dintre laturile demne de remarcat ale materialismului lui *Knöpfler* este credința lui puternică în rolul gnoseologic al științei. El subliniază că știința face posibil ca oamenii „să cunoască toate adevărurile infailibile pe care se bazează legile universului”. (21).

Știința a reușit să alunge obscurantismul și ideile superstițioase rupte de realitate. Știința bazată pe „activitatea autonomă a rațiunii și a simțurilor” constituie o stimulare permanentă pentru cercetări și cunoaștere. Ea ne învață ca omul să aibă curajul de a gândi și „de a-și subordona sieși necunoscutul și infinitul”. Progresînd pe acest drum, știința a realizat succesele ei minunate de pînă acum, ea a determinat viteza luminii a măsurat miimi de secunde etc. Nu încapă nici o îndoială că și în viitor va reuși să soluționeze problemele care par azi irezolvabile. Aceste probleme sînt într-o strînsă corelație, căci atunci cînd, de exemplu, știința va soluționa legăturile intime ale structurii materiei, va rezolva implicit și problema originii vieții — subliniază *Knöpfler*. Acesta este un punct de vedere optimist, generator de certitudine. E o atitudine fermă în favoarea rolului gnoseologic al științei, care „nu cunoaște spațiu și timp, se joacă cu milioanele de mile și găsește un punct de sprijin în străfulgerarea clipei” (22).

Să reținem cu toată atenția acest punct de vedere exprimat de *Knöpfler*. Unii dintre naturaliștii pătrunși de spiritul idealist al epocii sale, propagau gălăgios falimentul rolului gnoseologic al științei. Dictonul „ignorabimus” — „nu vom cunoaște” — formulat de *Dubois-Reymond* era deseori repetat, ca un

slogan. Știința era sfătuită să se limiteze numai la cunoașterea „fenomenală” a lucrurilor, deoarece chipurile, nu ar putea să ajungă pină la cunoașterea legilor. Idealismul se străduiește așadar să așeze în fața cercetărilor științifice un adevărat pom al interdicției, deschizînd în același timp fideismului poarta din dos. Căci dacă știința este incapabilă să cunoască legile realității, atunci născocirile religioase și-ar avea rostul și pe mai departe.

Knöpfler Vilmos s-a alăturat acelor savanți materialiști care împreună cu *Haeckel* accentuează: concepția agnostică despre neputința științelor naturii de a cunoaște realitatea este o minciună! Știința poate să cunoască legile adevărate ale realității, este capabilă să pună rezultatele ei în slujba societății omenști. „Impavidi progrediamur” — mergem înainte fără teamă — iată răspunsul lor, dat falsului dicton „ignorabimus”.

Și istoria a confirmat justetea orientării acestor savanți.

Sosit la redacție: 16 noiembrie 1961.

Bibliografie

1. KNÖPFLER V.: A marosvásárhelyi Országos Kórház alapításának és fejlődésének rövid vázlat, Marosvásárhely, 1882, p. 1; 2. KNÖPFLER V.: Emlékbeszéd a M.O.T. 1864-es nagygyűlésén, Pest, 1865, p. 4; 3. KNÖPFLER V.: Természettudomány és gyakorlati élet, Pest, 1863, p. 10; 4. Op. cit. p. 7—8; 5. Op. cit. p. 13; 6. KNÖPFLER V.: Két népszerű természettudományi felolvasás, Kolozsvár, 1867, p. 42; 7. Napi Közlöny a M.O.T. Előpatak—Brassóban tartott XVIII. nagygyűléséről, Nr. 1, p. 10; 8. Op. cit. p. 10; 9. KNÖPFLER V.: Az élet és az ember, 1872, p. 11; 10. LENIN: Materialism și empiriocriticism, Editura P.M.R., 1948, p. 395; 11. KNÖPFLER V.: Emlékbeszéd, p. 4; 12. KNÖPFLER V.: Az élet és az ember, p. 4; 13. KNÖPFLER V.: Két népszerű természettudományi felolvasás, Kolozsvár, 1867, p. 28; 14. KNÖPFLER V.: Az ember és az élet, p. 6; 15. Napi Közlöny a M.O.T. Előpatak—Brassóban tartott XVIII. nagygyűléséről, Nr. 1, p. 12; 16. KNÖPFLER V.: Az élet és az ember, p. 8; 17. Op. cit. p. 9; 18. Napi Közlöny a M.O.T. Előpatak—Brassóban tartott XVIII. nagygyűléséről, p. 10; 19. KNÖPFLER V.: Két természettudományos Népszerűítő előadás, p. 39; 20. KNÖPFLER V.: Az élet és az ember, p. 8; 21. KNÖPFLER V.: Két népszerű természettudományi felolvasás, p. 15; 22. KNÖPFLER V.: Két népszerű természettudományos előadás, p. 20.